

9. Соловьева Т.А. К проблеме сленга. *Вопросы лексикологии английского, немецкого и французского языка*. 1961. №4. С. 117–126.
10. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
11. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
12. Potter S. *Language in the modern world*. Pelican books, 1964. 321 p.
13. Oxford English Dictionary. URL: <http://stylistics.diary.ru/p195044646.htm>
14. Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/slang>

УДК 82'38'42

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ ТА ЕКСПРЕСИВНОЇ ОЦІНКИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

REALIZATION THE EMOTIONAL AND EXPRESSIVE EVALUATION IN DISCOURSE

Островська О.М.,

orcid.org/0000-0003-2493-0141

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Поплавська Л.Л.,

orcid.org/0000-0002-9099-6483

*викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Оцінку як лінгвістичне явище ми визначаємо як закріплене в семантичній структурі слова оцінне значення, яке передає ставлення мовного колективу до співвіднесеного зі словом поняття або предмета за схемою схвалення/несхвалення. Словосполучення «емоційна оцінка» називає різноманітні явища. Експресія виявляє різноманітні відтінки виразності сили слова. Експресія – це посилення виразності, те, що робить мовлення більш яскравим, вражаючим. Стаття присвячена проблемі лінгвостилістичної реалізації емоційної та експресивної оцінки в художньому дискурсі за допомогою якісних прикметників.

Ключові слова: слова-оцінки, емоційність, експресивність, лінгвостилістичні засоби, художній дискурс, конотація, денотація.

Оценку как лингвистическое явление мы определяем как закрепленное в семантической структуре слова оценное значение, которое передает отношение языкового коллектива к соотносительному со словом понятию или предмету по схеме хорошо/плохо, одобрение/неодобрение. Словосочетание «эмоциональная оценка» называет разноуровневые явления. Экспрессия выражает разнообразные оттенки выразительности силы слова. Экспрессия – это усиление выразительности, то, что делает речь более яркой, выразительной. Статья посвящена проблеме лингвостилистической реализации экспрессивности и эмоциональности оценки в художественном дискурсе при помощи качественных прилагательных.

Ключевые слова: слова-оценки, эмоциональность, экспрессивность, лингвостилистические средства, художественный дискурс, коннотация, денотация.

The evaluation as the linguo-stylistic conception is defined as appraisal meaning within semantic structure of the word which realizes the attitude of the language collective to the words correlation with the word conception or object good/bad, approve/disapprove. Word combination “emotional evaluation” calls different levels phenomena The expression demonstrate the various shade of the distinct of the seme of the word. Expression intensifies the meaning of the speech. This article is devoted to the problem of the of the linguo-stylistic means of realization of the expression and emotional evaluation in fiction by means of the adjectives of quality.

Key words: words of evaluation, emotionality, expressivity, linguo-stylistic means, fiction discours, connotation, denotation.

Постановка проблеми. Концепт «оцінка» пов'язаний із сигніфікативно-донотативною ознакою емоційності. Сигніфікативний компонент містить у своїй основі поняття, яке характеризує позамовний об'єкт, співвіднесеність із предметом позамовного характеру. Питання про визначення поняття «оцінка» в мовознавстві залишається спірним. Труднощі у визначенні цієї категорії полягають у тому, що це явище різноаспектне і належить до різних галузей науки, де має свою галузеву інтерпретацію, зберігаючи при цьому стрижневі елементи. Саме в результаті складності цього поняття йому важко дати адекватне визначення, котре б відображало принаймні основні із закладених у ньому значень. Актуальність дослідження експресивної та емоційної оцінки зумовлена її значним семантичним потенціалом у структурі англійських художніх творів, її когнітивними дискурсивними та ергономічними можливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найзагальніші визначення концепта оцінки в мовознавстві знайшли своє відображення у великій кількості праць як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів.

О. Зубов розглядає оцінку як наявність або кількість цінності в об'єкті, тобто його значення, корисність, здатність задовольняти потреби. Окрім якісної (позитивної чи негативної) характеристики, оцінкам притаманна і кількісна характеристика, яка є ступенем інтенсивності. Орієнтованість та інтенсивність є основними характеристиками оцінки [1, с. 21]. І. Арнольд дотримується думки, що слово має оцінний компонент значення, якщо воно виражає позитивне або негативне судження про те, що воно називає (схвалення/несхвалення). Оцінний компонент невідривно пов'язаний з предметно-логічним, уточнює і доповнює його і тому може входити до словникової дефініції. На відміну від емоційного компонента, оцінний не сприяє факультативності або послабленню синтаксичних зв'язків [2, с. 110]. О. Вольф вважає, що у способах вираження оцінних значень виявляється індивідуальність, і пояснює це насамперед тим, що оцінка відноситься до інтенціонального аспекту мови, де переломлення картини світу у свідомості мовця ускладнюється цілим рядом чинників [3, с. 13]. Класифікацію категорії оцінки в плані змісту та в плані вираження представила В. Кузнецова. В основу класифікації негативно-оцінних засобів у плані змісту покладено ділення оцінних одиниць на слова-оцінки, інтелектуально-логічні одиниці та емоційно-забарвлені одиниці [4, с. 12]

К. Аллендорф вважає, що емоційно-експресивне забарвлення з'являється у слові тільки в процесі його використання [5, с. 17]. На думку І. Арнольда, емоційний компонент утворюється на базі логіко-предметного змісту слова і характеризується тенденцією витіснити його або сильно модифікувати [2, с. 106]. О. Ковалевська пропонує таку диференціацію слів з емоційно-експресивним значенням: 1) слова з емоційно-понятійним значенням; 2) емоційна лексика – позитивна або негативна; 3) емоційно-експресивні слова з компонентом інтенсивності; 4) слова з експресивно-стилістичним значенням – традиційно закріплені за певним стилем [6, с. 72].

Як видно з аналізу теоретичних поглядів щодо лінгвістичного аспекту оцінки, автори розглядають експресивність та емоційність у тексті відокремлено від категорії «оцінка». Недостатньо вивчено засоби реалізації експресивної та емоційної оцінки в художньому дискурсі на морфологічному рівні.

Постановка завдання. Ми ставимо перед собою завдання: визначити відмінності між експресивною та емоційною оцінкою в художньому дискурсі; розглянути лінгвістичні засоби експлікації екстралінгвістичного змісту; виділити корпус англійських якісних прикметників, що експлікують емоційну оцінку в художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Оцінка як мовна категорія, що спирається у своїй семантиці на аксіологічну константу, з формального боку є вираженням за допомогою різнорівневих мовних засобів узагальненого інваріантного значення схвалення/несхвалення кого-небудь або чого-небудь. Під час оцінки завжди тією чи іншою мірою присутні об'єкт і суб'єкт. У будь-якій мові оцінка включає шкалу і стереотипи, аксіологічні предикати, інтенсифікатори, емоційно-експресивну лексику.

Дискурс оцінюється не лише відносно істинності або хибності інформації, але й відповідно до індивідуальних норм і цінностей, тобто до існуючих у даний момент поглядів носія мови. Окрім того, оцінюватися таким чином може не лише дискурс або база тексту, але й факти, які описуються. Читач або слухач вкладає в деякі фрагменти моделі свої особисті оцінки персонажів та подій.

Словосполучення «емоційна оцінка» називає різнорівневі явища. На екстралінгвістичному рівні емоційна оцінка являє собою думку суб'єкта (індивідуального або колективного) про цінність певного об'єкта і проявляється не як логічне судження, а як відчуття, почуття, емоція мовця.

На мовному рівні емоційна оцінка відображена і закріплена в семантиці мовного знака як сема. Оцінність, представлена як співвіднесеність слова з оцінкою, і емоційність, пов'язана з емоціями, почуттям людини, не складають двох різних компонентів значення, вони єдині, як нерозривні оцінка і емоція на позамовному рівні.

Сема «емоційна оцінка», яку розглядають на абстрактному рівні, являє собою семантичний інваріант. На більш конкретних рівнях вона виступає у двох антонімічних варіантах: «позитивна або меліоративна, емоційна оцінка» і «негативна або пейоративна, емоційна оцінка». На рівні мовленнєвого вживання слова кожен із цих варіантів представлений рядом алосем [7, с. 45].

Глибоке проникнення емоційності в усі сфери життя і пізнавальної діяльності людини пояснюється тим, що свідомість людини здатна не тільки об'єктивно відображати дійсність, але й вводити у відображені образи суб'єктивно-емоційне вираження. Такий вияв емоційності пов'язаний також з тим фактом, що пізнання дійсності супроводжується оцінкою того, що пізнається. Власне, на базі пізнавально-оцінного ставлення мовця до змісту висловлювання і загалом до ситуації формуються різні типи емоційного дискурсу. Дослідження емоційної та експресивної характеристики вивчення засобів мови з огляду їх виразності відносяться до ряду основних проблем лінгвостилістики. Між інтелектуальними й емоційними планами мови існує глибока взаємодія. При цьому суть інтелектуального плану мови особливо чітко виступає у його зіставленні з емоційними явищами [8, с. 13].

Інтелектуальність і афективність є важливими показниками характеристики мови. Ці показники можуть або переплітатися один з одним, або один з них панує над іншим. В одному типі мовлення афективність має конструктивне значення, виступає як якість, а в іншому може не мати такого значення; в одних випадках у наше мовлення закладена логічна домінанта, в інших – емоційна. Вивчення мови, що цікавиться тільки її логічними властивостями, є однобічним. Не повинно бути протиставлення чуттєвого розміркованому, оскільки не існує різкої межі між емоційним мовленням у широкому значенні цього слова і мовленням неемоційним, тобто логічним. Логічне мовлення може мати емоційне забарвлення, а емоційне – може бути чітко логічно побудоване.

Емоційне значення і предметно-логічне значення – це спосіб реалізації поняття у слові. Емоційне значення реалізує вираження самих емоцій (напр., захоплення, жах), викликаних

явищами навколишнього світу. Подібно до предметно-логічного значення, воно є сигналом, тобто лінгвістичним засобом експлікації екстралінгвістичного змісту. Як показав здійснений нами аналіз фактологічного матеріалу, характер емоційної оцінки залежить від контексту, від емоцій, якими забарвлений той чи інший контекст. Тобто емоційне забарвлення контексту – це емоційний тон висловлювання.

На основі наших досліджень ми дійшли висновку, що самостійне емоційне значення притаманне найуживанішим англійським якісним прикметникам, а саме: *wonderful, excellent, beautiful, magnificent, admirable, great, splendid, monstrous, frightful, awful, horrible, bad, terrible*. Оцінка, що виражена такими прикметниками, може бути суб'єктивна. Така оцінка базується на тому, що якість предмета передається крізь призму індивідуального сприйняття. При цьому відображення об'єктивного якісного світосприйняття повністю заміняє суб'єктивно-емоційна характеристика. Наприклад: «*Slavery was hardly an American invention, but at least some authorities insist that American slavery was the worst the world has ever know*» [9, р. 10]. У цьому випадку автор вносить елемент чуттєвого, емоційного і нав'язує читачеві свою індивідуальність, свої сприйняття і відчуття. Такі прикметники, як *marvelous, wonderful, horrible* виражають суб'єктивну актуалізацію посилення якості й набувають посилювального, збільшувального значення.

Суб'єктивна оцінка, передана цими прикметниками, актуалізує і гіперболізує міри якості відносно до норми цієї якості. У свою чергу гіперболізована ступінь ознаки пов'язана зі значною силою емоційного впливу і може містити в собі полярні значення. Напр.: «*The dinner had been very good. The company dull*» [10, р. 97].

Прикметники із самостійним емоційним значенням передають недиференційоване визначення ознаки, тобто виражають узагальнену характеристику явища, факту або предмета дійсності. Особливість цієї характеристики полягає в тому, що суб'єктивно-чуттєвий момент, який є основою визначення самостійного емоційного значення прикметника, сприяє виникненню потенційно необмеженого простору придатності цього прикметника до співвіднесеності з різними поняттями.

У прикметника *beautiful* (чудесний) можливість потенційно необмеженої сполучуваності пояснюється тим, що дане слово можна вживати для оцінки взагалі всіх предметів і явищ, які імпонують людині.

Якщо емоційне значення (наприклад, у прикметниках *horrible, awful, wonderful*) властиве вираженню почуттів (захоплення, жах), то емоційне забарвлення – це оцінний (позитивний або негативний) момент, викликаний таким специфічним смисловим змістом, який складає значення слова. Подібно до того, як у самій логіці об'єктивно переплітається із суб'єктивним, у людській свідомості деякі предметно-логічні значення слів оточені своєрідним емоційним ореолом. Емоційна забарвленість надає загальному значенню слова оцінний відтінок, вона є невід'ємною об'єктивно існуючою і закріпленою частиною смислової структури слова. Джерелом виникнення об'єктивно існуючої емоційної забарвленості є референт, який володіє властивостями, здатними викликати більш або менш постійний емоційний стан у даному колективі.

Наголошення на тому, що емоційна забарвленість є вираженням у слові ставлення мовця (позитивного або негативного) до поняття, яке реалізується даним словом, є стартове положення при визначенні того чуттєвого ореола, яким оточені певні слова. Емоційне забарвлення подекуди актуалізується характером дискурсу. У більшій мірі воно визначається інтонацією, яка може афективно забарвлювати слова, щоб ввести їх до складу емоційної лексики.

Емоційно забарвлене слово не виражає безпосередньо поняття про людські почуття; йому притаманний лише ореол емоційного відношення, яке створюється специфікою основного предметно-логічного значення слова. Емоційно забарвлені прикметники характеризуються значно більш обмеженою сферою застосування до різних понять, порівняно зі словами, які самостійно реалізують емоційне значення. Це пояснюється тим, що емоційно-забарвлені прикметники містять диференційоване визначення ознаки, вони семантично визначені, тоді як безпосередньо оцінювальна реакція, яка передається такими прикметниками, як *awful, terrible*, є вираженням узагальненого враження від предмета думки.

Ми розглядаємо емоційну оцінку як інваріантну сему семантичного рівня мови, пов'язану з відображенням ціннісного відношення між суб'єктом і «предметом» на рівні реальної дійсності, думки суб'єкта (індивідуального чи колективного) про «предмет», виражений за допомогою емоцій або почуттів, що є компонентом оцінки в художньому дискурсі.

Конкретні слова не фіксують своєю семантикою всього «репертуару» емоційних реакцій людини. Такі емоції, як роздратування, гнів,

незадоволення та інші не представлені в значеннях емоційно-лексичних одиниць, але вони створюють емоційний тон висловлювання, який зумовлює вибір експресивних словоформ з визначеною аloseмою «емоційна оцінка». У семантиці експресивного слова емоційна оцінка взаємодіє з іншими семами, які лежать в основі експресивності.

Експресія виявляє різноманітні відтінки сили слова. Експресія – це посилення виразності, те, що робить мовлення більш яскравим, вражаючим. Зображувальні якості мовлення, які відрізняють його від звичайного, стилістично-нейтрального, надають мовленнєвим засобам образності. Тому особливо чітко суть експресії проявляється на фоні стилістично нейтральних мовленнєвих засобів. Нейтральний фон сприяє чіткому виділенню суб'єктивного характеру оцінки, яка уже закладена в ній [8, с. 23]. Одна з істотних ознак експресії полягає в тому, що вона завжди пов'язана зі своєрідними смисловими відтінками, які дозволяють мовцю виражати своє ставлення до предмета думки. Відповідно, експресія – це передусім категорія семантична, оскільки прояв у слові експресії супроводжується розширенням і ускладненням його смислового діапазону. Експресивні відтінки лексики подекуди важко простежити. Для внесення упорядкованості до класифікації експресивних відтінків можна виділити два типи цих відтінків: оцінне експресивне забарвлення (жартівливе, іронічне, несхвальне) й експресивне забарвлення, яке характеризує відсутність оцінного моменту (високе, піднесене, книжкове, нейтральне, розмовне, невимушене). Слова є експресивними лише в тому випадку, коли в дискурсі їх можна замінити «звичайними» словами, тобто коли створюється протиставлення експресивного терміну іншому терміну, який у певній мірі є його синонімом. У цьому випадку йдеться про протиставлення компонента з експресивною ознакою з нейтральним компонентом.

У семантиці експресивного слова поєднуються два макрокомпоненти: денотативно-сигніфікативний (денотативно-сигніфікативний зміст), який здійснює зв'язок між мовним знаком і об'єктивною реальністю, «частину», яку він відображає, і конотативний (конотативний зміст), пов'язаний з відображенням сфери емоційно-психічної діяльності – почуттів, емоцій, емоційних переживань людини, суб'єктивних думок і суб'єктивних уявлень про реальні явища.

Іншою, не менш важливою ознакою експресії є її взаємозв'язок з емоційністю. Окрім усіх смислових відтінків, до поняття експресивності

входять також відтінки емоційної (позитивної або негативної) забарвленості, оскільки емоційність є однією з головних ознак експресивного змісту. Але не можна вважати, що експресія завжди і за всіх умов обов'язково пов'язана з емоційністю. Емоційність може бути присутня і в емоційному, і в інтелектуальному висловлюванні, відповідно, експресивність у мові ширша, ніж емоційність.

Висновки. Мовні засоби творення експресії різноманітні, неоднорідні та історично мінливі. Експресивність може виражатися: а) морфологічними засобами (прикметники, іменники, прислівники, дієслова); б) синтаксичними (словосполучення, порядок слів); в) лексичними і лексико-фразеологічними; г) контекстуальним; д) фонетичними засобами.

Проблема експресії як мовно-стилістичної категорії походить з існування різних її мов-

них ознак, створених у загальнонародній мові. Елементи, які характеризуються різницею експресивного забарвлення, не існують у мові як такі, що не піддаються систематизації. Вони об'єднуються в певні експресивно-стилістичні ряди всередині мовної системи залежно від однорідності експресивності та їхнього ставлення до єдиної норми загальнонародної мови і до традицій, які склалися для їхнього функціонально-поширеного вживання.

У подальшому дослідженні вважаємо за доцільне зосередити увагу на морфологічних засобах реалізації «емоційної оцінки», зокрема прислівниках та дієсловах. Віртуально перспективними є також дослідження шляхів реалізації категорії оцінки в дискурсі художнього тексту (аргументаційному, спонукальному, емотивному).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зубов А.В. О языковых средствах выражения категории оценки в современном английском языке (на материале англо-американской прессы) : дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1975. 174 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Москва : Просвещение, 1990. 300 с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Москва : Наука, 1985. 226 с.
4. Кузнецова В.А. Категория отрицательной оценки и ее отражение в системе глаголов современного английского языка : дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1982. 153 с.
5. Аллендорф К.А. Значение и изменение значений слов : автореф. дисс. ... доктора филол. наук. Москва, 1966. 38 с.
6. Ковалевская Е.Г. Семантическая структура слова и стилистические функции слова. *Языковые значения*. Ленинград : Наука, 1976. С. 63–72.
7. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления. Новосибирск : Наука, 1986. 227 с.
8. Разинкина Н.М. Стилистика английской научной речи. Москва : Наука, 1972. 161 с.
9. Collier Christopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. New York : Random House, 1986. 271 p.
10. Shaw Irving. Evening in Byzantium. Great Britain, 1976. 284 p.